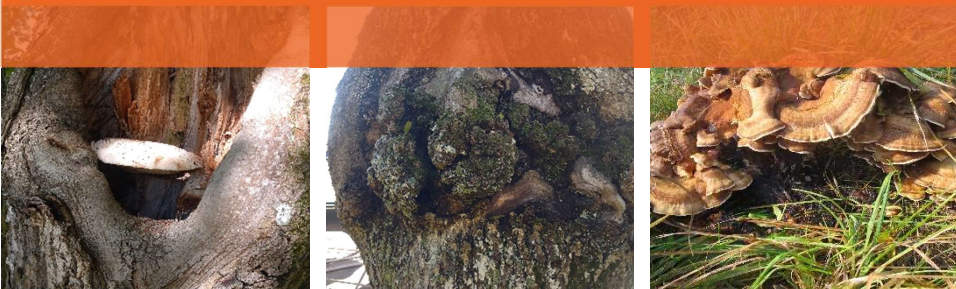
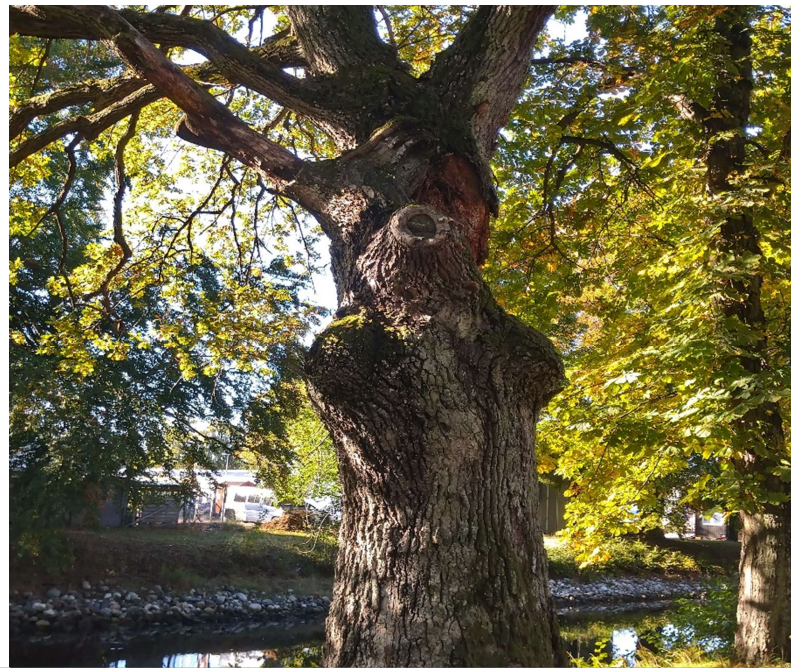
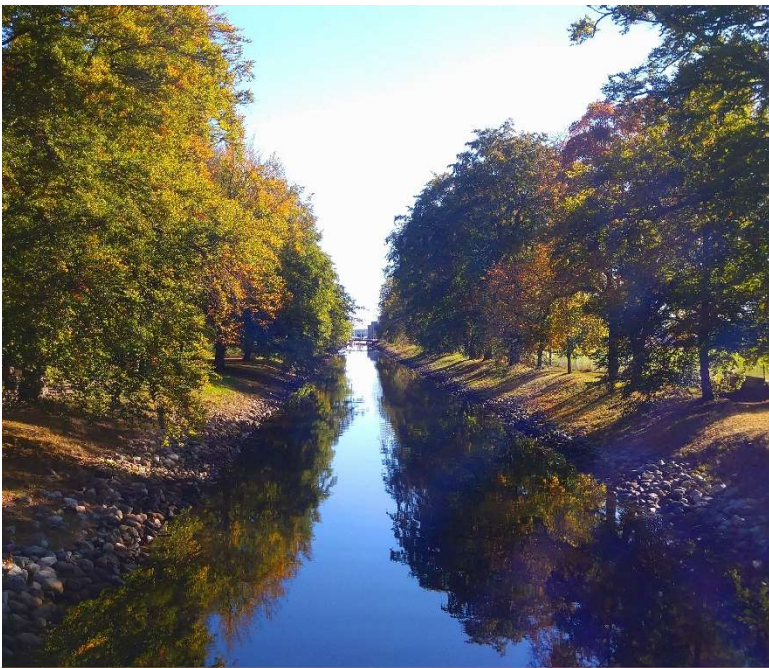

Foreløpig undersøkelse av naturverdier tilknyttet trærne langs Kanalen i Horten

Stefan Olberg

Foreløpig undersøkelse av naturverdier tilknyttet trærne langs Kanalen i Horten

Forfatter: Stefan Olberg

Publisert: 23.01.2023

Antall sider: 10 sider

Publiseringstype: PDF med aktive lenker

Oppdragsgiver: Horten kommune, Park- og idrett v/ Sven-Erik Petersen

Tilgjengelighet: Dokumentet er offentlig tilgjengelig

Rapporten refereres som: Olberg, S. 2023. Foreløpig undersøkelse av naturverdier tilknyttet trærne langs Kanalen i Horten. Biofokus rapport 2023-006. Stiftelsen Biofokus. Oslo.

Forsidebilder: Kanalen, sett mot nord / Gammel eik ved Kanalen / Skumkjuke i hul lønn / Ask med kreftsvulst / Storkjuke ved alkestubbe. Foto: Stefan Olberg

Biofokus rapport 2023–006

ISSN 1504-6370

ISBN 978-82-8449-176-9

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
www.biofokus.no

Innhold

1	Innledning	4
1.1	Bakgrunn	4
2	Metode	5
3	Resultater	6
3.1	Generelt om trærne	6
3.2	Påviste arter	7
4	Diskusjon	8
5	Referanser	11

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Biofokus v/ Stefan Olberg har på oppdrag for Park- og idrett i Horten kommune gjort en foreløpig kartlegging og vurdering av allétrærne som står langs begge siden av Kanalen. Kanalen er, som navnet tilsier, kanalen som avgrenser «fastlandet», med Lystlunden, fra Karljohansvern i Horten (Fig. 1). En undersøkelse av alle trærne ble nylig utført av kommunens arborist, og en foreløpig konklusjon var at flere av trærne kan utgjøre en fare for de mange turgåerne på gangveien og for båter på kanalen. Det ble derfor vurdert at det var et mer eller mindre akutt behov for sikring og/eller beskjæringer av trekroner, samt at flere trær ble foreslått felt i løpet av kort tid eller noen år frem i tid.

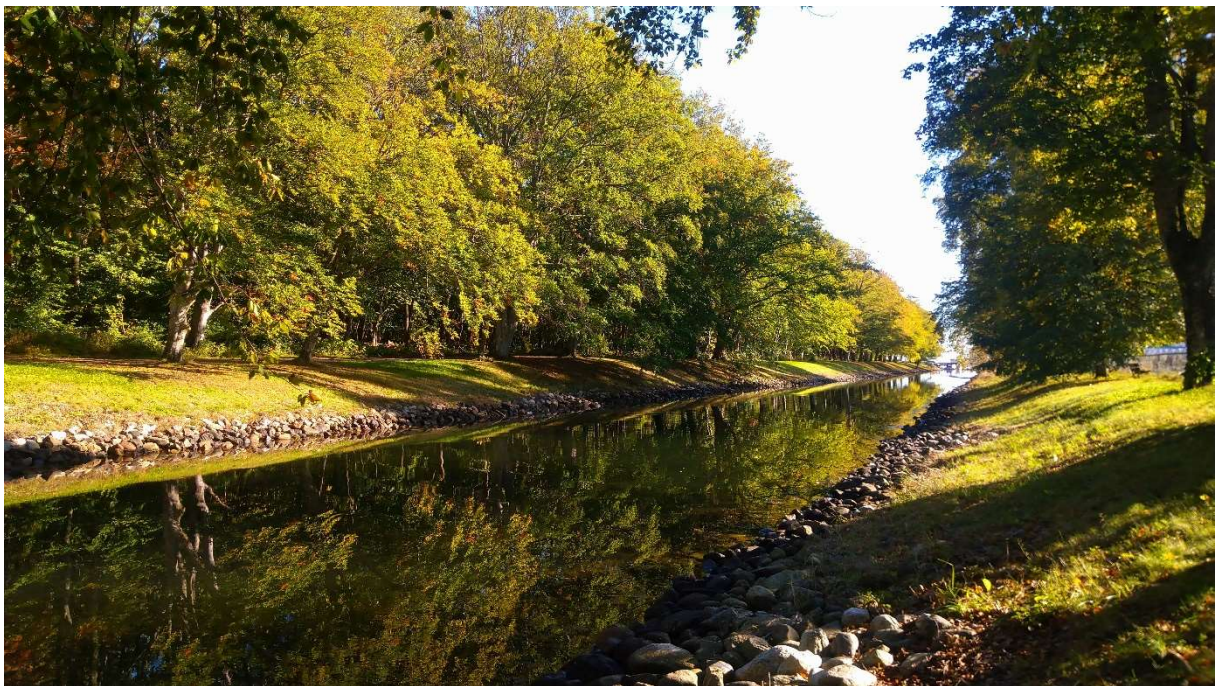

Figur 1. Flyfoto som viser kanalen som går mellom Lystlunden og Karljohansvern, med avgrenset undersøkelsesområde (rødt).

2 Metode

Horten by har et stort antall gamle eiketrær og andre gamle edelløvtrær i og rundt byen. Grunnet svært store kjente naturverdier i form av mange høyt rødlistede insekter og sopp knyttet til trærne i Horten, og i særdeleshet på Karljohansvern og i Lystlunden, ble det vurdert at en foreløpig inspeksjon og kartlegging av trærne med fokus på rødlistearter var nødvendig, før eventuelle tiltak ble igangsatt. Det er særlig mange rødlistede billearter som er kjent fra hule eiker på Karljohansvern og til dels fra Lystlunden, og Horten har et klart nasjonalt ansvar for å ivareta dette mangfoldet. Det var derfor greit å bruke en billeekspert for å undersøke trærne, selv om tidspunktet for undersøkelsen langt fra var optimal, og at insekter knyttet til hule trær og dødved på trær sjelden lar seg påvise med manuelle metoder i løpet av en kort befarings. Skal man få innblikk i hva som lever i et gammelt tre, bør det brukes insektfeller som henger på/i trærne gjennom sommerhalvåret. Inspeksjonen var derfor i første rekke et forsøk på å vurdere potensialet for et interessant arts mangfold knyttet til trærne, samt vurdere behovet for en mer omfattende undersøkelse gjort i sommerhalvåret.

Henvendelsen fra oppdragsgiver kom helt i slutten av september, og det ble avtalt, og gjennomført, en befarings sammen med arborist 3. oktober 2022. Alle trærne ble inspisert, med hovedvekt på de trær som var angitt som «anbefalt felt» eller var angitt å trenge andre inngripende tiltak. Etter gjennomgangen ble det tatt en ny sjekk av en del av trærne av Olberg.

Figur 2. Kanalen, sett mot sør fra midtre bro, med en tre-rekke på hver side. Foto: Stefan Olberg.

3 Resultater

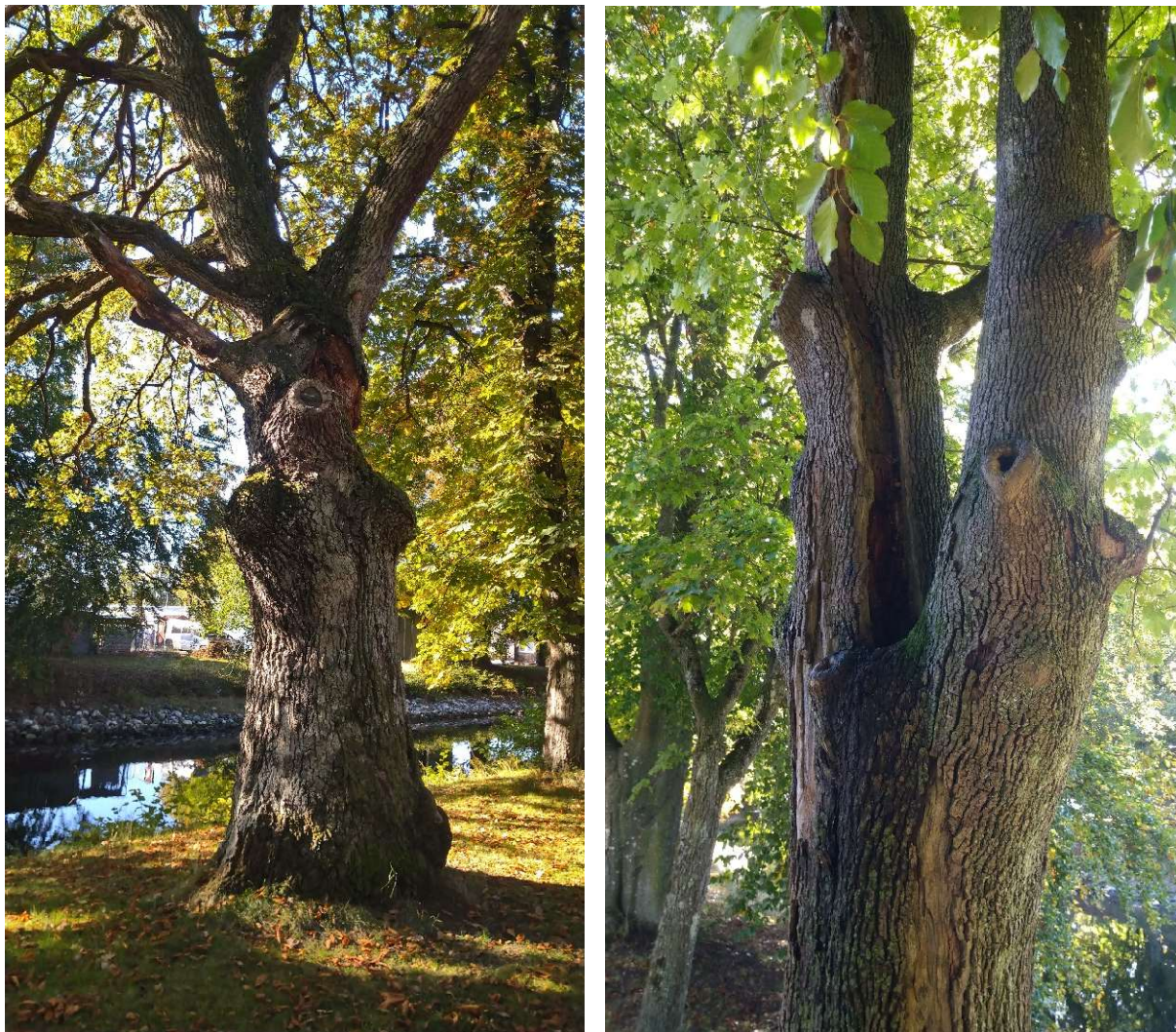
3.1 Generelt om trærne

På begge sider langs kanalen, mellom de to broene i hver ende, står det en tre-rekke med tilsammen 133 trær, samt at det er minst 4 stubber etter relativt nylig felte trær. Bøk er det dominerende treslaget, med 49 trær, mens biologisk viktige treslag som eik (1), ask (8) og alm (2) kun er sparsomt representert. Noe bedre er det med lind (12) og spisslønn (27), og det fremmede treslaget hestekastanje (24). Ellers er det noen få trær av selje (1), rogn (2), svartor (2), bjørk (1) og kirsebær (4). Alderen på trærne er noe varierende, fra et par svært unge, via noen relativt unge trær, til en klar dominans av gamle og svært gamle trær. Noen av de eldste trærne er antatt hule uten synlige hullåpninger, mens det på i overkant av 10 trær ble notert en synlig hulhet. Flere av trærne, særlig på Karljohansvern-siden, har kjøreskader på nedre del av stammen eller på røttene, da trærne står tett inntil grusveien. Mange av disse skadete trærne er bøketrær, og flere av disse er i tillegg angrepet av kullsopp. Flere av trærne har en del døde grener, noen har større eller mindre dødvedpartier på stammen, og enkelte trær er i ferd med å tørke inn/dø av ulike årsaker. Ett tre (en stor alm) er dødt. 27 av trærne (lind, spisslønn og én hestekastanje) har en registrert forekomst av den fredete planten misteltein i kronen. Fra før av er det registrert 10 rødlistearter tilknyttet trærne (alle funnet på eiketreet) (Artsdatabanken 2023). Alle trærne er inkludert i den svært viktige (A-verdi) naturtypen Lystlunden-Karljohansvern (BN00065171), samt at eiketreet er kartlagt som en egen naturtypelokalitet med A-verdi (BN00077118) (Miljødirektoratet 2023). Det er også verdt å nevne at tre-rekken på Karljohansvern-siden ligger inntil den fredete Hortenssskogen, med svært store påviste naturverdier og egen skjøtselsplan (Røsok 2010).

Generelt er det slik at de viktigste trærne for det biologiske mangfoldet er de gamle trærne med hulheter og dødvedforekomster. Her oppstår det gjerne en konflikt med sikkerhetshensyn og enkelte personers estetiske verdier. Det er som oftest de trærne som vurderes som potensielt farlige for sikkerheten for folk og eiendom, og som noen synes er stygge fordi de er døende eller har døde partier, som også har helt klart størst verdi for rødlistearter.

Av de 133 trærne var i utgangspunktet 19 trær merket med «felles» og 4 med «OBS/eventuelt felles». I tillegg var 40 trær merket med «bardunering» og nesten alle var merket med beskjæring av noe slag. Kun syv trær var merket «OK». Av de som er merket «felles» er det 7 bøk, 7 spisslønn, 2 hestekastanje, 2 ask og det døde almetreet. Almetreet må få stå, da det ikke utgjør noen umiddelbar fare, og treet kan ved en endring av denne tilstanden beskjæres og til slutt ende opp som en høystubbe. Sett kun på antatt naturverdi, bør begge de to asketrærne ivaretas på en best mulig måte. Det er også praktisk sett fullt mulig å i det minste ivareta de to trærne etter noe beskjæring og/eller sikring. De to hestekastanjene kan fjernes. Hestekastanje er et fremmed treslag, og de to trærne er ikke gamle og har en stammediameter på 30-35 cm. Trærne har derimot noe død ved, og det ene er antatt hult, så verdiløse er de ikke. Likeledes kan et par av de minste/ynge spisslønntærne tas ut (basert på dagens verdi), men spisslønn er samtidig viktig for å ivareta skumkjuke, og en ivaretagelse av spisslønn som kan utvikle hulheter i fremtiden er derfor viktig. De spisslønntærne som kan bevares uten stor fare for sikkerheten, bør derfor ivaretas, og særlig gjelder det de trærne som i dag er hule. Flere av bøketrærne ansees det også som unødvendig å felle, mens det teknisk sett antagelig er problematisk å ivareta et par av trærne. Sikring, beskjæring og toppkapping/høystubbe bør uansett vurderes før det bestemmes at spisslønn og gamle bøketrær felles.

Eiketreet er merket «OBS», og foreslått redusert til høystubbe. Eiketreet er svært grovt, har mye dødvedpartier, er hult og har grov sprekkebark. Alt tilsier at dette treet huser en rekke rødlistearter, og ifølge artskart skal billene *Xyleborus monographus* (CR), *Cryptarcha undata* (VU), *Cryptarcha strigata* (NT), *Euglenes oculatus* (NT), *Prionocyphon serricornis* (NT), *Thamiaraea hospita* (NT), *Epuraea guttata* (NT), *Mycetochara maura* (NT) og *Prionychus ater* (NT), samt muligens eikeknivkjuke (EN) være påvist på dette treet. En kraftig beskjæring/redusering til en høystubbe vil ta livet av treet, og kan under ingen omstendigheter anbefales på et så viktige tre. Her må andre tiltak vurderes.

Figur 3. Gammel, hul eik (venstre) og en hul spisslønn (høyre) ved Kanalen. Foto: Stefan Olberg.

3.2 Påviste arter

Som nevnt er det vanskelig å påvise rødlistede insekter knyttet til gamle trær på en kort befaring i oktober. Ingen slike ble da heller påvist, og eneste nevneverdige insektart som ble sett på/i trærne i løpet av undersøkelsen var brun tremaur (*Lasius brunneus*), som ble sett på en antatt hul bøk. Flere rødlistede billearter lever hos brun tremaur, og arten er således en indikator på et mulig interessant artsmangfold. En del vedlevende sopparter ble også observert, deriblant den rødlistede eikeildkjuke (NT), voksende på det grove eiketreet ved hovedveien over kanalen. Også oksetungesopp (NT) ble registrert på en eik stående på «gal side» av gangveien på Karljohansvern-siden. På en stor og fersk al mestubbe vokste det både storkjuke (NT, Fig. 4) og skrukkeøre (NT). Det aller mest spennende funnet

ble gjort i hulheten på en spisslønn. Der vokste det en skumkjuke (Fig. 5), en sterkt truet art (EN) som er lett gjenkjennelig, og som til alt overmål aldri tidligere er registrert i Vestfold. Arten er særlig knyttet til hulheter i spisslønn, og de relativt mange og gjerne hule lønnetrærne langs kanalen, utgjør derfor potensielle levesteder for denne arten, både nå og i nærmeste fremtid.

Figur 4. Storkjuka (NT) vokste på og ved basis av en fersk alkestubbe ved Kanalen. Foto: Stefan Olberg.

4 Diskusjon

Når det gjelder potensialet for insekter knyttet til trærne ved Kanalen, så varierer dette voldsomt, og er avhengig av hvilket treslag det er snakk om og, ofte enda viktigere, om trærne har egnede leveområder for slike arter. Det er i all hovedsak to elementer som må være til stede for at et tre skal kunne ha et mangfold av rødlistede biller og andre insekter, og det er forekomst av hulhet med muld og død ved. Det samme gjelder for rødlistede sopp som vokser på trærne, og som også normalt sett er helt avhengige av forekomst av død ved. Våre hjemlige edelløvtrær, som eik, ask, alm, lind og spisslønn, er de treslagene som huser flest rødlistede insekter og som derfor har størst potensial for forekomst av slike arter. Selv om eik har en liten særstilling blant de forannevnte, og også er en utvalgt naturtype hvis treet er fysisk hult eller måler over 200 cm i omkrets, så er mange av de såkalte «eikeartene» kapable til også å leve i andre treslag. Særlig gjelder dette for mange av artene som lever i muld inne i hul trær og for arter som lever i middels eller godt nedbrutt ved. For slike arter er treslaget ofte (men langt fra alltid) underordnet tilstanden til treet.

Med dette som et bakteppe, kan man konkludere med at alle trær med en hulhet og med større/grove dødvedforekomster har en viss verdi for rødlistede insekter. Ekstra stor verdi får slike trær når de står

plassert i et miljø med mange andre slike trær som innehar et høyt antall rødlistearter, slik som i Horten. Videre har hjemlige edelløvtrær med slike elementer generelt et større potensial enn boreale trær og fremmede treslag, samt at eik har et enda større potensial enn de andre edelløvtrærne.

Med tanke på ivaretagelse av viktige trær for det biologiske mangfoldet, er det derfor svært uheldig at hule trær og trær med store dødvedpartier fjernes ved Kanalen. Likeledes er det viktigere å ivareta eik, alm, ask, lind og spisslønn fremfor de andre treslagene. I tilfeller hvor trær med antatte naturverdier som følge av forekomst av hulhet eller grov dødved er vurdert fjernet, må andre tiltak vurderes. Aktuelle tiltak er sikring av kronen/delstammer ved hjelp av bardunering og eventuelt beskjæring. Ved beskjæring må ikke døde grener fjernes uten en god grunn. Hvis slike tiltak vurderes å være utilstrekkelige eller ikke fungere, må det foretas en kraftigere redusering av treet og eventuelt kun sette igjen en høystubbe. En høystubbe vil i de fleste tilfeller være ufarlig, og høystubber kan eventuelt også sikres med barduner til nabotrær eller andre oppstøttingsanordninger, hvis nødvendig. Ved å sette igjen en høystubbe ivaretas et element som fortsatt er svært viktig for en lang rekke rødlistearter knyttet til dødved/hulheter. Så får man heller gå på akkord med estetikken. Hvis det i tillegg settes opp litt informasjon om viktigheten av slik dødved, så vil nok også flere få et endret syn på hva som vurderes som stygt og pent. Det bør i enkelte tilfeller også vurderes om det er mulig å kanalisere folks ferdsel utenfor utsatte risiko-områder, og dermed senke kravene til sikkerhet for trærne.

Figur 5. Den sterkt truede soppen skumkjuke vokste i en hul spisslønn langs kanalen. Foto: Stefan Olberg.

Det vil være av stor interesse å få vite hvilket arts mangfold av rødlistede insekter som lever på/i flere av trærne ved Kanalen. Kun eiketreet har vært undersøkt tidligere, og vi vet derfor lite om hva som kan finnes i for eksempel de hule spisslønnene og i de gamle bøke- og asketrærne med dødvedpartier og hulheter. En undersøkelse med bruk av insektfeller på noen utvalgte trær vil derfor kunne gi mye nyttig informasjon. Det er, så vidt jeg vet, ikke gjort noen slike insektundersøkelser på gamle edelløvtrær utenom eiketrær i Horten, og kun noen av eiketrærne stående på Karljohansvern er undersøkt med insektfeller tidligere.

Figur 6. To gamle bøketrær (venstre) og de to hestekastanjene (høyre) som er foreslått felt. Foto: Stefan Olberg.

5 Referanser

Artsdatabanken 2021. Norsk rødliste for arter 2021.

<https://artsdatabanken.no/lister/rodlisterforarter/2021/>

Artsdatabanken 2023. Artskart. <https://artskart.artsdatabanken.no/>

Miljødirektoratet 2023. Naturbase.

<https://geocortex02.miljodirektoratet.no/Html5Viewer/?viewer=naturbase>

Olberg, S., Reiso, S. & Solfeld, E. 2018. Veileder om skjøtsel og hensyn i forvaltningen av hule eiker. BioFokus-rapport 2018-13. <http://lager.biofokus.no/biofokus-rapport/biofokusrapport2018-13.pdf>

Røsok, Ø. 2010. Forvaltningsplan for Karljohansvern plante- og dyrefredningsområde, Horten kommune, høringsutkast. BioFokus-rapport 2010-9. <http://lager.biofokus.no/biofokus-rapport/biofokusrapport2010-9.pdf>

Biofokus

– for et godt kunnskapsgrunnlag

Biofokus er en ideell stiftelse som skal tilrettelegge informasjon om biologisk mangfold for beslutningstakere, samt formidle kunnskap innen fagfeltet bevaringsbiologi. Biofokus ønsker å bidra til en kunnskapsbasert forvaltning av norsk natur.

En kunnskapsbasert forvaltning forutsetter god dokumentasjon av de arealene som skal forvaltes. Biofokus legger derfor stor vekt på feltarbeid for å sikre oppdaterte og relevante data om botanikk, zoologi, økologi, samt avgrensning og verdisetting av områder.

Høy kompetanse er en forutsetning for å kunne registrere og presentere biologisk mangfold-data på en god måte. Biofokus sine medarbeidere er derfor godt skolert innenfor en rekke artsgrupper og har en bred økologisk forståelse for de ulike naturtypene som de arbeider med, det være seg skog, kulturlandskap eller ferskvann. Digitale verktøy som databaser, GIS og bilde-behandling er viktige redskaper i vårt arbeid for å anskueliggjøre naturverdier på en best mulig måte.

Stiftelsen utgir den digitale rapportserien **Biofokus rapport**.

Biofokus rapport 2023–006
ISSN 1504-6370
ISBN 978-82-8449-176-9

Gaustadalléen 21
NO-0349 OSLO
Org.nr: 982 132 924
post@biofokus.no
biofokus.no